

Шкільна бібліотека

Сучасна
художня
література

Харків
«Фоліо»
2019

МІЖ ВИГАДКОЮ ТА РЕАЛЬНІСТЮ

Сучасна художня література вирізняється жанрово-тематичним різноманіттям. Казки-притчі, пригодницька і фантастична проза, детективні й історичні повісті — ось далеко не повний перелік того, що пропонують автори своїм читачам. Водночас показово, що всі події в них, увесь шлях героя, його випробування, підпорядковуються одній благородній меті: показати перемогу добра над злом, торжество справедливості, встановлення істини.

Саме так написані оповіді, зібрані в цьому виданні. Добірка складається з творів, що вже пройшли випробування часом і створені в сьогоденні, але, поза сумнівом, вони цікавитимуть і наступні покоління.

Почесне місце серед читацьких уподобань у всі часи належало казці. Тому чимало сучасних письменників звертаються саме до цього жанру. Одна з казкарток на запитання, що для неї є головним у власних казках, відповіла: звісно — мораль. Бо якщо казка не має моралі, то нащо її взагалі писати? Одним реченням чи абзацом автор завжди має вкласти ту думку, яку хоче донести до читача. Добрі казки неначе засівають серце зернятками добра, які мають зійти добрими вчинками та вродити щирими почуттями.

Такі казки у відомої української письменниці Зірки Мензатюк. У добірку «Макове князювання», яка друкується у виданні, включено оповіді про наші свята, адже всі їхні дієства сповнені атмосфери казковості й чарівності. Скажімо, саме на Великдень звичайні яечка перетворюються на красуні-писанки, що несуть на собі чарівні знаки. Про це письменниця розповіла в казці «Писанка». Або чому повелося справляти на Великдень обновки? Що вони значили? Про це розповідає казка

«Молоданчик». А хіба можна обійти увагою свято Івана Купала, коли зілля набирається найбільшої сили, або повну краси Зелену неділю, дивовижне Різдво? Вони прикрашають і дитинство, і наділяють казковістю дорослий світ, додають йому яскравіших барв.

Зовсім інше звучання казок-притч у відомої письменниці Емми Андієвської. Вона вміє будувати напружений сюжет, насичує твори надзвичайними пригодами. Серед її героїв незвичні для народних казок мушлі, бляшанки і навіть... пальці. Водночас на просторах її фантазій зустрічаємо й чимало тварин-героїв з традиційних оповідок. Так, у «Казці про бика й метелика» йдеться про те, як молодий бичок, якому заборонялося навіть підходити до огорожі, лише тоді відчув смак життя, коли вирвався на волю. «Тепер на ньому було значно більше м'язів, ніж опасистого тіла, бо йому доводилось голодувати і терпіти спрагу, але воля, за якою невідступно чигала небезпека, зробила його розумним і винахідливим. Він навчився не лише перепливати ріки, а й моря, долати не тільки мороз і спеку, а й гори й пустелі». Тут сила героя, як і в героїчних народних казках, безмірна.

Однак персонажі народних казок авторка наділяє іншими ознаками. Якщо там заєць зображувався боягузом, то в Емми Андієвської він збирач податків, хай і надто довірливий, якого може обдурити навіть качан капусти.

У своїх притчах авторка застерігає: важити мають не слова, а вчинки, бо за нібито доброю порадою можуть приховуватися підступні наміри. І змальовує таку ситуацію в «Казці про гадюку та орла, або про невдячного приятеля». Можете собі уявити дружбу між гадюкою й орлом? Ось що з цього вийшло. Після того, як птаху не вдалося полювання, підступна змія вирішила навчити його добувати їжу на власний манер. А для цього поселила в темній печері й обрізала крила, щоб той, подібно їй, міг пролазити за здобиччю у щілину. Орел повільно вмирав без сонця, повітря, їжі, доки не відросли крила і він злетів, набираючись сил у рідній стихії. Тож чи вар-

то сліпо дослухатися до всіх порад? Або називати другом того, хто не поділяє твоїх переконань?

А от повість «Мацюсеві пригоди» вже давно посіла достойне місце серед найкращих філософських казок світу. Цей шедевр приніс її авторові — польському письменнику і педагогу Янушу Корчаку світову славу. Чому притча про шляхетного хлопчика-короля завойовувала мільйони дитячих і дорослих сердець? Бо ця казка правдиво розповідає про світ, з яким дитина неодмінно зустрінеться, коли підросте.

Насправді це дуже сумна казка, в якій є війни, політичні інтриги, зрада друзів. Вона — про відповідальність за власні рішення, про неможливість ідеального світу, про самотність. Задум Януша Корчака простий: чим краще дитина розумітиме, з чого складається доросле життя, тим, можливо, менше помилок робитиме в майбутньому. Авторіві навіть вдалося просто і дохідливо розповісти про різні форми державного устрою, причини світових воєн, заворушень.

Заради високих ідеалів Мацюсь зазнає чимало небезпечних пригод, ризикує власним життям, навіть зрікається королівської влади. Заради загальнолюдських цінностей страждає й автор твору, тільки в реальному житті. Він зрікається життя, щоб у фашистському концтаборі не залишити самотніми дітей і разом з ними приймає мученицьку смерть.

Драматичною була і доля українського письменника Олександра Ільченка, адже він відстоював українськість у ті часи, коли це було заборонено. Зокрема, повертав у нашу літературу тему українського козацтва, легендарний образ козака Мамаю. Його головний роман «Козацькому роду нема переводу...» у 1950–60 роки став бестселером. Донька письменника твердить, що цю крилату фразу саме її батько повернув з небуття.

Та й козак Мамай до цього жив тільки в народній уяві, а розповіді про нього передавалися з вуст в уста, бо його історія — це історія боротьби українського народу за незалежність. Мамаю зображували переважно в живописі — на картинах, дверях, скринях. У Олександра Ільченка він «ожив» на сторінках роману.

Та повернімося в сучасність. У ній дитячу літературу вже неможливо уявити без детективів. Їхнє творення — не менш серйозна справа, ніж вигадування карколомних сюжетів для дорослих. На цьому наполягає відомий письменник Андрій Кокотюха. В усякому разі обидві історії, з якими ознайомляться читачі в цій книжці, автор заплутав так, що вони розкриють свої таємниці лише наприкінці розповіді. Тут можна видати лише один секрет — негідників виведуть на чисту воду.

Не менш детективна, а ще більш фантастична книжка Лесі Ворониної «Пастка для синьоморда, або Таємне Товариство Брехунів», яка інтригує вже своєю назвою. Це продовження розповіді письменниці про діяльність цієї організації, написане як окрема історія. Отже, триває боротьба з прибульцями — підступними синьомордами-квакожерами, яким смакують наші комахи.

Найдивовижніше те, що заснувала товариство бабуся головного героя, яка в перервах між варінням абрикосового варення винаходить дивовижні пристрої та керує рятувальними операціями. А до чого тут брехня? А хіба хоч щось обходиться без неї? Тож і в повісті читач зіткнеться з жадібністю, зажерливістю, марнославством — чого не бракує нашому суспільству. Саме люди, яким притаманні ці риси, стають поплічниками синьомордів на Землі. Чи виправдає читач їхню поведінку? Чи приєднається у своїх уподобаннях до тих, хто бореться з ними?

Гадаємо, що повість, в якій поєднано пригодницький та детективний жанри, припаде до душі юним читачам, дасть їм розуміння того, що не варто боятися складних ситуацій, адже рідні люди, друзі ніколи не залишать у біді, тож треба їх цінувати і любити.

Тетяна Панасенко

Зірка Мензатюк

МАКОВЕ КНЯЗЮВАННЯ

Прощання з вербою

Пізнньої осені господар позгрібав у саду листя, сів на лавку й задумався.

— З горіха я маю мішок горішків, яблуня дала три ящики яблук, зі слив і вишень наварили варення, — розмірковував він. — Тільки з верби нема нічого. Треба її зрубати.

— Ой ні, — зашуміла верба. — Обітни моє гілля. Буде на плоти, ще й на лозницю!

— Постарілася ти, вербо! То мій дід плоти городив, сливи в лозниці сушив. Нині в мене заводські огорожі.

— То візьми моє гілля на розпал. Від нього гарно дрова займаються.

— Знов немудре кажеш! — засміявся господар. — Мій батько гіллям розпалював, а в мене в хаті газ.

— Чи ти й кошиків не плестимеш, ложок не різьбитимеш, корита на хліб не будеш довбати?

— Ба ні, не буду.

Зітхнула верба, зронила срібен лист.

— Бачу, справді я зайвою стала. Зрубай мене. Але, коли твоя ласка, не тепер — весною.

Відгуляли вітри, відбілили сніги, знову вийшов господар у сад:

— Пора тебе, вербо, рубати!

— Пора, — каже верба. — Хай-но востаннє з весною землю розбуджу.

Закивала верба високими гілками, і злетілися до неї синиці, вівсянки, дрозди, коноплянки, славки і плиски, чижі й горихвістки, і чубатий одуд, і дзьобатий дятел,

ще й сорока-скрегока всілася на самісінькім верху. За-співали, защебетали, закричали на сто голосів:

— Весно красна, ходи до нас!

Почуло їх сонце, відчинило своє блакитне вікно й обсіпало вербу зливою проміння. Вербові бруньки розкрилися, випустивши золотаво-зелені сережки. І такі ніжні гіркуваті пахощі полинули садом! Раптом під вербою з'явилася дівчина, юна та свіжа, взяла в руку розквітлу вербову гілочку і ну торкати нею все навколо. Торкнула дерева — зацвіли дерева, торкнула землю — хрещатий барвінок спалахнув блакитними зірками, торкнула хмару — і в ній заясніла барвиста веселка! А дівчина з гілкою — від дерева до дерева, від саду до поля:

— Верба б'є, не я б'ю, за тиждень Великдень!

І побачив господар, що з далекої мли йдуть до нього травневі дні — теплі та ясні, багаті на цвіт, на мед, на пашиний щебет, на краплисту росу.

— Ще я тобі гарне літо наворожу, — почув господар знайомий шелест.

Дивиться — аж верба вже й не верба, а купальська марина у стрічках, віночках та запалених свічках. Біля неї дівчата чарівний танок ведуть, чарівну пісню співають:

Кругом мариньки
Ходили дівоньки;
Стороною дощик іде!
Стороною,
Та на мою руженьку червону!

Навколо ніч, пахуча й тепла. Садом пробіг таємничий шелест. То налетів вітерець.

— Господарю! Господарю! — зашепотіло листя. — Скарби шукай! Папороть зацвітає.

— Господарю! Господарю! — закивала й верба-марина. — Візьми мої чари. Добрий урожай матимеш.

Кинула вона гілку на грядки — і вирости огірки, як мальовані. Кинула на город — зазеленів, забуяв город!

— Тепер, господарю, можеш мене рубати.

Стрепенувся господар. Чи це був сон, чи солодке марево? Озирнувся навколо: стоїть верба в пухнастих сережках, біля ніг його лежить сокира, а в серці краса і щем. Підняв господар сокиру.

— Ні, вербо, — каже. — З горіха я матиму горішки, з яблуні яблука, з вишень і слив наваримо варення. А з тобою в саду буде казка. Не рубатиму тебе!

Так усе й скінчилося. Сокира вернулась у комору, а верба цвіте-цвіте! І пахне на всю околицю.

Писанка

— Кудкудак! Кудкудак! Я знесла яйце! — оголосила курка на весь двір. — Та й гарне ж: схоже на білий світ. Бо у світі сонце, а в яйці золотий жовток. Кудкудак!

— Що зі мною тепер буде? — спитало яйце.

— З тебе зроблять яєчню. Малий Івась її любить.

— І все? — засмутилося яйце.

Курка схилила голову й трохи подумала.

— З тебе могло б вилупитися курча. Але тітка Ганна вже підсипала квочку. Більше я не знаю, на що ти можеш знадобитися.

І курка пішла на город.

День був весняний, небо синіло, як пролісок, а сонце одягло свою найкращу корону. «Не може бути, щоб у цьому гарному світі не знайшлося для мене нічого цікавішого!» — подумало яйце й покотилося по траві-мураві.

— Куди це ти? — перейняв його старий пес. — Ще розіб'єшся!

— Я шукаю кращої долі. Не хочу, щоб з мене зробили яєчню, — відповіло яйце.

— Тоді... — старий пес озирнувся. — Давай тебе з'їм я!

— Не хочу! — сказало яйце й покотилося далі.

А під хатою грілася на сонечку бабуся Марія.

— Що то біліє на траві-мураві? Невже яйце? Та гарне, чистеньке! Візьму його на писанку.

І вона поклала яйце в решето до таких самих, як воно, білих та чистих. Тоді розтопила ярого воску:

ЗМІСТ

<i>Тетяна Панасенко. Між вигадкою та реальністю</i>	<i>3</i>
<i>Зірка Мензатюк. Макове князювання</i>	<i>7</i>
Прощання з вербою	7
Писанка	9
Молоданчик	11
Про дівчинку Лесю, яка шукала Зелену неділю.	13
Коли зілля найсильніше	18
Макове князювання	20
Заячий пастух.	21
Казка про колядку	24
Арніка	30
<i>Ярослав Стельмах. Митькозавр із Юрківки, або химера лісового озера</i>	<i>36</i>
Розділ I	36
Розділ II	43
Розділ III	49
Розділ IV	54
Розділ V	58
Розділ VI	63
Розділ VII	66
Розділ VIII	73
Розділ IX	77
Найкращий намет	84
Перша ніч	91
Відкриття	100
Конкурс пісні.	105
Ловись, рибко!	108

Пліт	114
Несподівана пропозиція	119
Військова гра	129
Голодний, злий і дуже небезпечний, або якось у Чужому лісі.	141
Розділ I	141
Розділ II	148
Розділ III	154
Розділ IV	160
Розділ V	166
Розділ VI	175
Розділ VII	189
Розділ VIII	192
<i>Андрій Кокотюха. Клуб боягузів</i>	197
1. Подорож триває	197
2. Максим вирішує все	200
3. На новому місці	203
4. Денис — злодій.	205
5. Ситуація ускладнюється	208
6. Жертва визнає помилку	212
7. Таємниця Поліни	214
8. Випробування для боягуза	217
9. Жеребок кинуто	220
10. Назад дороги нема	223
11. Темний коридор	226
12. Учитель.	229
13. Срібна табакерка.	232
14. Дідусева бібліотека	234
15. Останній ривок.	237
16. Кінець Клубу Боягузів.	241
Колекція гадів	243
1. Гарячі перегони	243
2. Потрібен стрибок	246
3. Коротка паличка.	249
4. Гад	252
5. У гості до рептилій	255
6. Пророчий сон.	258
7. Заборонена мода.	262

8. Меню гадів	267
9. Полювання на коників	269
10. Спокуса очевидна	273
11. Халепа	276
12. «Ага, попався!»	279
13. Серед отруйних змії	283
14. Федорович і Сидорович	287
15. Новини бувають різні	290

Валентин Чемерис. Аравійська пустеля 294

Януш Корчак. Мацюсеві пригоди (скорочено)

(переклав Б. Й. Чайковський) 317

Частина перша. Король-реформатор	317
Розділ перший	317
Розділ другий	320
Розділ третій	325
Розділ четвертий	329
Розділ п'ятий	333
Розділ шостий	337
Розділ сьомий	340
Розділ восьмий	343
Розділ дев'ятий	346
Розділ десятий	349
Розділ одинадцятий	351
Розділ дванадцятий	353
Розділ тринадцятий	356
Розділ чотирнадцятий	358
Розділ п'ятнадцятий	359
Розділ шістнадцятий	363
Розділ сімнадцятий	365
Розділ вісімнадцятий	367
Розділ дев'ятнадцятий	370
Розділ двадцятий	373
Розділ двадцять перший	376
Розділ двадцять другий	379
Розділ двадцять третій	381
Розділ двадцять четвертий	385
Розділ двадцять п'ятий	387

Розділ двадцять шостий	391
Розділ двадцять сьомий	394
Розділ двадцять восьмий	397
Розділ двадцять дев'ятий	401
Розділ тридцятий	404
Розділ тридцять перший	408
Розділ тридцять другий	411
Розділ тридцять третій	415
Розділ тридцять четвертий	418
Розділ тридцять п'ятий	421
Розділ тридцять шостий	
Розділ тридцять сьомий	423
Розділ тридцять восьмий	426
Розділ тридцять дев'ятий	429
Розділ сороковий	431
Розділ сорок перший	434
Розділ сорок другий	437
Розділ сорок третій	439
Розділ сорок четвертий	443
Розділ сорок п'ятий	445
Розділ сорок шостий	447
Розділ сорок сьомий	451
Розділ сорок восьмий	454
Розділ сорок дев'ятий	457
Розділ п'ятдесятий	459
Розділ п'ятдесят перший	462
Розділ п'ятдесят другий	464
Розділ п'ятдесят третій	466
Частина друга. На безлюдному острові	468
Розділ перший	468
Розділ другий	470
Розділ третій	472
Розділ четвертий	472
Розділ п'ятий	474
Розділ шостий	476
Розділ сьомий	478
Розділ восьмий	480
Розділ дев'ятий	482
Розділ десятий	483

Розділ одинадцятий	485
Розділ дванадцятий	486
Розділ тринадцятий.	487
Розділ чотирнадцятий	490
Розділ п'ятнадцятий	492
Розділ шістнадцятий	493
Розділ сімнадцятий	
Розділ вісімнадцятий.	494
Розділ дев'ятнадцятий.	496
Розділ двадцятий.	497
Розділ двадцять перший	498
Розділ двадцять другий	500
Розділ двадцять третій	
Розділ двадцять четвертий.	502
Розділ двадцять п'ятий	505
Розділ двадцять шостий	506
Розділ двадцять сьомий.	507
Розділ двадцять восьмий.	509
Розділ двадцять дев'ятий.	510
Розділ тридцятий	
Розділ тридцять перший	511
Розділ тридцять другий	512
Розділ тридцять третій	514
Розділ тридцять четвертий	515
Розділ тридцять п'ятий	517
Розділ тридцять шостий	519

<i>Олександр Ільченко. Козацькому роду нема переводу</i> <i>(скорочено)</i>	523
Заспів.	523
1–2.	523
3.	524
4.	525
5–6.	527
7.	528
8–14.	529
15.	531
16.	535
17.	537

18–20	539
21	540
22	543
23	547
25	551
26	554
27	556
28–30	559
31–32	561
33–34	563
35	564
36	565
37	568
38	572
39	575
40	577
41	580
42	585
43–44	587
45	591
46	595
47	597
48	601
49–51	602
52	605
53–56	606
57	607
58–62	609
63–64	610
65	613
<i>Емма Андіївська. Казка про Галайла</i>	<i>614</i>
Казка про дракона, шевця, що не вмів дарувати заподіяної йому кривди, та інших.	618
Казка про блискавку	624
Казка про кулі зла	627
Казка про гадюку й орла, або невдячного приятеля.	632

Казка про гуску, яку змушували нести прості яйця замість золотих	637
Казка про бика й метелика	640
Казка про двох пальців	647
Казка про чоловіка, що заступав Усевишнього . . .	653
Казка про чоловіка, який мав сумніви	655
Казка про те, як заєць збирав податки з капусти	657
Казка про пихатість	662
Казка про слимака	668
Казка про мандрівника	674
Казка про рінину, подарунок моря	676
Казка про упиреня, що жилося людською волею	685

<i>Леся Воронина. Пастка для синьоморда, або Таємне Товариство Брехунів (Повість)</i>	690
Розділ 1. Зустріч зі старими знайомими	690
Розділ 2. Іноді й звичайна муха може стати у пригоді	692
Розділ 3. Не така страшна жаба, як її малюють. . .	694
Розділ 4. Червоне море сьогодні синє.	696
Розділ 5. Агенти синьомордів серед нас?!	699
Розділ 6. У мене несподівано з'являється і тут таки зникає дідусь	701
Розділ 7. Піщана схованка перетворюється на пастку	703
Розділ 8. ПУПС стає у пригоді	705
Розділ 10. Ворожі агенти вивчають моє фото	709
Розділ 11. Синьоморд розв'язує язика.	711
Розділ 12. Пані Соломія оголошує операцію «Антижаб-2».	713
Розділ 13. Бабуся перетворюється на бізнес-леді, а я маю стати брехуном	715
Розділ 14. Я змушений надягти фрак і краватку-метелик	717
Розділ 15. Найнепомітніше те, що стирчить у вас перед самісіньким носом	719

Розділ 16. Заєць розповідає про складне мистецтво випендрювання	721
Розділ 17. Головне завдання — якомога краще... брехати!	723
Розділ 18. Ми приступаємо до здійснення божевільного плану	725
Розділ 19 У жодному куточку Всесвіту не довіряють зрадникам	727
Розділ 20. Фокус «Чарівний клумачок, або Пастка для синьоморда»	729
Розділ 21. Я знайомлюся з біороботом Стахом і розумію, що не все класно	731
Розділ 22. У ТТБ з'явився зрадник?	733
Розділ 23. Мене виручають власні вуха	735
Розділ 24. Що ми знаємо про давньоєгипетських богів?	737
Розділ 25. Ми вирушаємо у віртуальну експедицію	740
Розділ 26. Сонячний Сфінкс існує!	742
Розділ 27. Стах помічає міжчасовий коридор	744
Розділ 28. Мама з татом вдаються до спецефектів	746
Розділ 29. Мумії перетворюються на богів	749
Розділ 30. Давні єгипетські боги повертаються додому	751
Розділ 31. Операцію «Антижаб-2» завершено!	753